

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romæ, 1866

Caput IV. Sanctus pœnitentiam prædicare incipit: primorum sociorum
accessus: monita eis data: aliorum accessus, quo universi fiunt numero
duodecim.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

AUCTORE
THOMA CELAN.

IX.

Reficit aliam
ecclesiam, ac
tertiam B. M.
de Portiuncula
dictam.

u

Audit quo-
dam Evange-
lii loco, vestem
mutat et nor-
mam vivendi.

* l. Qui

x

y

z

piens, a bono proposito non destitit, quo usque ad perfectum duceret universa. Inde vero ad alium se transtulit locum, qui Portiuncula nuncupatur, in quo ecclesia beatae Matris Virginis Dei antiquitus constituta extiterat, sed deserta tunc a nemine intrabatur. Quam cum Dei Sanctus cerneret sic destruam, pietate commotus, quia devotione fermebat erga totius bonitatis Matrem, copit ibidem assiduis communari. Factum est autem, cum jam dictam ecclesiam reparasset, conversionis ejus annus tertius agebatur u. Quo in tempore quasi heremiticum ferme habitum, accinctus corrigia, et baculum manu portans, calceatis pedibus incedebat x.

22 Sed cum die quadam Euangelium, qualiter Dominus misericordius suis ad praedicandum, in eadem ecclesia legeretur, et Sanctus Dei assens ibidem verba Euangelica intellexisset, celebratis Missarum solemnis, a sacerdote sibi exponi Euangelium supliciter postulavit. Quod * cum ei cuncta enarrasset, audiens S. Franciscus, discipulos non debere aurum, sive argentum, vel pecuniam possidere, non peram, non sacculum, non panem, non virgam in via portare, non calceamenta, non duas tunicas habere; sed regnum Dei et paenitentiam predicare y; continuo exultans in Spiritu Dei, Hoc est, inquit, quod volo: hoc est, quod quæro: hec totis medullis cordis facere concupisco. Festinat prouinde Pater sanctus, superabundans gaudio, ad impletionem salutaris auditus. Nec moram patitur aliquam præterire, quin operari devotus incipiat, quod audivit. Solvit protinus calceamenta de pedibus, baculum deposito et manibus, et tunica una contentus, pro corrigia funiculum immutavit. Parat sibi ex tunc tunicam, crucis imaginem præferentem z, ut in ea pulset omnes dæmoniacas phantasias: parat aspergimam, ut carnem in ea crucifigat cum vitiis et peccatis: parat denique pauperrimam et inculmat, quæ a mundo nullatenus valeat concupisci. Cætera vero, quæ audierat, summa cum diligentia, summa cum reverentia facere gestiebat. Non enim fuerat Euangelii surdus auditor, sed laudabilis memoriae, quæ audierat, cuncta commendans, ad litteram diligenter implere curabat.

ANNOTATA.

a Semicintium hic accipiendum non est in sua propria significazione pro zona minus latas; sed pro vili ac brevi ueste, qua totum corpus tegi nequibat; quam ob rem ab auctore Vita secunda Sanctus tunc C seminudus fuisse dicitur.

b Clavatis supple vestimentis, qualia nimurum ditoris fortunæ primæque conditionis homines gestare solent.

c Amabat enim Gallice loqui, quamevis non satis calleret, ut alibi observavi.

d Eadem narrantur in Vita secunda et apud S. Bonaventuram.

e Id est, Servulus ad infima coquinæ obsequia deputatus:

f Brodium, italis Broda et Brodo, Latinis est carnarium elixarum jusculum.

g Eugubium, vernacula Gubbio, episcopalis civitas est ducatus Urbanatis in ditione Ecclesiæ, tredecim circiter milliaribus Assisio distans Urbanum versus.

h Dignum hoc S. Francisco Testamentum dedi in Commentario prævio, ubi num. 622 verba a Celanensi his allegata reperies.

i Vide hæc paulolatius exposita apud Tres Socios in Appendice num. 11, et apud S. Bonaventuram in Vita, item num. 11.

k Vide hæc quoque apud Tres Socios num. 5, sanctumque Bonaventuram, num. 7.

l Ex Matthæi cap. 8, y 42.

m Ita loquitur auctor, ut indicet, restorationem ecclesiæ S. Damiani figuram quamdam fuisse instauracionis multorum bonorum operum in Ecclesia

Dei, quam effigies Crucifixi Francisco primario D mandaverat, atque ipse cum suis erat effecturus.

n Reparavit autem ex elemosynis, quas Assistii publice mendicantes inter multorum sannas collegit, ac propriis humeris donatos lapides afferendo. Consule Tres Socio in Appendice num. 21.

o Adi Commentarium prævium § 7, num 278 et sequentibus, ubi Pauperum dominarum, quæ nunc Clarissæ vocant, Ordinis initium ad annum 1212 cum aliis retuli.

p Colitur S. Clara die 12 Augusi, quo ejusdem gesta illustrata sunt in Operæ nostro. Adi etiam, si tubet Commentarium prævium loco mox indicato.

q Lege in frænando lingua, vel, et frænandam lingua.

r Fuit hic Hugo vel Hugolinus, de quo ob initium cum S. Franciso familiaritatem in Vitis sexpius recurret mentio. De Regula Clarissis scripta loquar in Alectis.

s Hic lapsus memoria videtur Celanensis, si mutationem habitus inter utriusque ecclesiæ reparatioem contigit significet. Sanctus enim assumptam eremiticam uestem non depositit, nisi postea, ut suo loco videbimus.

t Erat hæc ecclesia S. Petri, longius, quam prædicta S. Damiani, Assisio distans, ut docet S. Bonaventura in Vita danda num 25. Merito censu Waddingus in Apparatu, hanc citius, quam priorem, ab eo reparatam fuisse, quia, crescente sancti Viri fama, augebantur elemosynæ, quas hunc in finem mendicabat.

u A prima scilicet illius conversione, quam anno 1206 contigit credimus. Quæ ratione tam exiguo tempore tres memoratas ecclesiæ reparasse credi possit, dizi in Commentario prævio num. 150.

x Sunt, qui velint, Sanctum tunc temporis Eremitam Ordinis S. Augustini fuisse, quod sane cum Vitis edendis nullo modo convenit.

y Hoc Euangelium fuisse ex Matthæi cap. 10, liquet ex S. Bonaventura. Contigerunt autem hæc secundum chronotaxin nostram anno Christi 1209, ac forte die 24 Februarii. Lega Commentarium prævium num. 151 et sequentibus.

z Habitus ille Crucis imaginem prætulisse dicitur; quia supra illius pars, qua caput tegebatur, sive capitum, satis eminebat supra humeros, ut crucis apicem, manica vero, ul transversum stipitem quoque modo referre possent. Adi Commentarium prævium num. 176 et sequentibus, ubi de S. Francisci habitu plura reperies.

CAPUT IV.

Sanctus paenitentiam prædicare incipit: primorum sociorum accessus: monita eis data: aliorum accessus, quo universi sunt numero duodecim.

E xinde cum magno fervore spiritus et gaudio mentis cepit omnibus paenitentiam prædicare, verbo simplici, sed corde magnifico adificans auientes. Erat verbum ejus velut ignis ardens, penetrans intima cordium. Et omnium mentes admiratione replebat. Totus alter videbatur, quam fuerat, et celum intuens, dignabatur respicere terram. Et mirum est dictu certe, quia cepit ibi primitus prædicare, ubi, cum adhuc esset infantulus, didicerat legere; in quo etiam loco honorifice sepultus est a. Primum ut felix initium consummatio commendaret: ubi didicit, ibi et docuit; et ubi cepit, ibi feliciter consummavit. In omni prædicatione sua, priusquam convenientibus proponebat verbum Dei, pacem imprecabatur, dicens: Dominus det vobis pacem: hanc viris et mulieribus, hanc et obviabitibus semper devotissime nuntiabat. Propterea multi, qui oderant pacem pariter et salutem, Domino cooperante, pacem amplexati sunt toto corde, facti et ipsi filii pacis et æmuli salutis æternæ.

x.
Prædicat cum magno fru-
ctu . discipu-
los colligit

primo puerum, deinde Bernardum, virum insigne,
b

ac quatuor alios, inter quos fuerit B.
Egidius et Philippos;
d

e

g
xii.
quibuscum dum viceret, inter orandum in ecclesiis

f
C

futuram sui Ordinis magnitudinem cognoscit,

A 24 Inter quos quidam de Assisio puer, ac simplicem spiritum gerens, Virum Dei primo devote secutus est. Post hunc frater Bernardus legatum pacem amplectens, ad mercandum regnum caelorum post Sanctum Dei cucurrit alacriter b. Hic enim frequenter suscepserat beatum Patrem hospitio, cuius vitam et mores intuitus et expertus, reflectusque sanctitatis ejus odore, concepit timorem et salutis spiritum parturivit. Videbat tota nocte eum orantem, rarissime dormientem, laudantem, Deum et gloriosam Matrem ejus mirabatur, atque dicebat: Vere hic Homo est a Deo. Accelerat propiore vendere omnia sua: pauperibus, non parentibus, elargitus est ea, et perfectioris vita titulum apprehendens, sancti Euangelii consilium adimplievit: « Si vis perfectus esse, vade, » et vende omnia, que habes, et da pauperibus, » habebis thesaurum in calo, et veni, seque » me c. » Quo facto, vita et habitu sancto Francisco associatus est, eratque cum eo semper, quo usque, multiplicatis fratribus, cum obedientia pii Patri ad alias transmissus est regiones: cuius namque ad Deum conversio forma exitit convertendis in venditione possessionum et elargitione pauperum.

B 25 Sanctus Franciscus vero de tanti viri adventu et conversione gavisus est gaudio magno valde, eo quod Dominus videretur ejus habere curam, dans ei socium necessarium et amicum fidem. Statim autem vir alter Assisi civitatis d eum secutus est, qui valde in conversatione laudabilis exitit; et, quod sancte copit, sanctius post modicum consummavit. Hunc vero post non multum temporis sequitur frater Egidius, vir simplex et rectus ac timens Deum, qui longo tempore durans, sancte, juste ac pie vivendo, perfectae obedientiae sanctaeque contemplationis nobis reliquit exemplum e. His autem uno alio apposito, frater Philippos septenarium numerum adimpliebat f, cuius Dominus munditia calculo labia tetigit, ut loqueretur de ipso dulcia et melliflua eructaret. Scripturas sacras quoque intelligens et interpretans, cum non didicerit, illorum imitator effectus est, quos idiotas et sine litteris fore, Iudeorum principes causabantur g.

26 Beatus igitur pater Franciscus consolatione ad gratia Sancti Spiritus quotidie implebatur, omnique vigilancia sollicitudine novorum filios, novis institutionibus informabat, sancte paupertatis beatue simplicitati viam gressu indeclinabili eos edocens ambulare. Quadam vero die, cum Domini misericordiam super impensis sibi beneficis miraretur, et conversationis sua, suorumque processum concupisceret sibi a Domino indicari, locum orationis peti, sicut et saepissime faciebat, ubi cum diu perseveraret, cum timore et tremore Dominatori universi assistens, et in amaritudine anima sua annos male expensis recognitaret, frequenter replicans verbum illud: Deus, propitius esto mihi peccatori; quedam laetitia indicibilis et suavitas maxima sensim cepit cordis ejus intima superfundere, semet coepit a semetipso deficere, compresisque affectibus ac tenebris effugatis, que timore peccati fuerant in corde suo concreta, infusa est sibi certitudo remissionis omnium delictorum, et fiducia in gratiam respirandi. Raptus deinde super se, atque in quadam lumine totus absorptus, dilatato mentis sinu, que futura erant, luceulerant asperxit. Recedente deinde suavitate illa cum lumine, spiritu innovatus, jam mutatus in alterum videbatur.

27 Sieque reversus, gaudenter dixit ad fratres: Confortamini carissimi, et gaude in Domino; nec, quia pauci, efficiamini tristes; nec vos deterreat mea vel vestra simplicitas; quoniam, sicut mihi a Domino in veritate ostensum est, in maximam multitudinem faciet vos crescere Deus, et usque ad finem orbis multipliciter dilatabit. Ad vestrum quoque profectum dicere cogor, quod et utique magis silere liberet, nisi caritas me cogeret vobis referre: Vidi multitudinem hominum ad me venientium, et

Octobris Tomus II.

in habitu sanctae Religionis Regula * nobiscum volentium conversari. Et ecce adhuc sonitus eorum in auribus meis, euntium et redeuntium secundum obedientiae sancte mandatum. Vidi quasi vias ipsorum multitudinem plenas ex omni fere natione in his partibus convenire. Venient Francigenae, festinant Hispani; Theutonici et Angli currunt, et aliarum diversarum linguarum accelerat multitudo. Quod cum audissent fratres, repleti sunt gudio salutari, sive propter gratiam, quam Dominus contulerat Sancto suo, sive quia proximorum lucra sitiebant ardenter, quos desiderabant salvi * esse, et in id * salvos ipsum quotidie augmentari.

28 Et ait ad eos Sanctus: Ut fidelerit et devote Deo nostro super omnia dona sua gratias referamus, et ut sciat, qualiter cum praesentibus et futuris sit fratribus conversandum, futurorum processuum intelligite veritatem. Nunc in principio nostras conversationis invenimus poma quedam dulcia et suavia nimium ad edendum; sed paulo post quedam minoris suavitatis ac dulcedinis affrentur; postremo vero quedam amaritudine plena dabuntur, quibus non poterimus vesci, quoniam prae acerbitate sua erunt inesibilis universi, licet quandam exteriore olientiam ac pulchritudinem praesentent. Et vere, sicut locutus sum, in magnam gentem nos Dominus augmentabit. Sed ultimo sic eveniet, quemadmodum si homo jactet retia sua in mare vel in aliquem lacum, et concludat multitudinem piscium copiosam, et cum omnes miserit in naviculam suam, pra multitudine omnes portare fastidiens, eligat maiores et sibi placentes in vasis suis, ceteros autem foras emittat. Haec omnia, quae Sanctus Dei praedixit, quanta veritate prae fulgeant, quanta se manifestatione aperiant, satis manifestum est considerantibus in spiritu veritatis h. Ecce quomodo spiritus prophetae requevit in S. Francisco!

29 Eodem quoque tempore quadam alio bono viro Religionem intrante, ad octonarium numerum processerunt. Tunc beatus Franciscus omnes ad se convocavit, et plura eis de regno Dei, de contemptu mundi, de abnegatione propriæ voluntatis et proprii corporis subjectione pronuntiantis, binos illos in partes quatuor segregavit; et ait ad eos: Ite cautissimi, bini et bini per diversas partes orbis, annuntiantes pacem hominibus et penitentiam in remissionem peccatorum. Et estote patientes in tribulatione; securi, quia propositum suum et promissum Deus adimpliet. Interrogantibus humiliter respondeite, persequentibus benedicite; vobis injuriantibus et calumniam referentibus gratias agite: et pro his regnum vobis paratur aeternum. At illi cum gaudio et laetitia suscipientes obedientiae sancte mandatum, coram S. Francisco supplices se prosternebant in terram. Ipse vero ampliatus eos dulciter et devote, singulis dicebat: Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutrit. Hoc verbum dicebat, quotiens ad obedientiam fratres aliquos transmittebat.

30 Tunc frater Bernardus cum fratre Egidio versus sanctum Jacobum iter arripuit i. Sanctus vero Franciscus cum suo aliâ mundi elegit partem, reliqui quatuor, incidentes bini, partes reliqua tenerunt. Sed modico tempore jam elapsa, sanctus Franciscus, eos videre desiderans, orabat Dominum, qui congregat dispersos Israel, ut eos in brevi congregare misericorditer dignaretur: sique factum est, ut in modico secundum desiderium suum, absque humana vocatione, gratias agentes Deo, pariter conveirent. Convenientibus vero in unum divisione magni Pastoris, magna gaudia celebrant, et se sic uno convenisse desiderio admirantur. Referunt deinde bona, quae Misericors fecerat eis; et, si negligentes et ingratiti aliquatenus extitissent, correptionem et disciplinam a sancto Patre humilipetunt, et diligenter suscipiunt. Sic enim consueverant facere semper, cum veniebant ad eum; nec ab eo cogitationem minimam, vel primos etiam motus animi occultabant:

AUCTORE
THOMACELAN.
an et Regula

iustemque
deinde expo-
nit.

h
xii.
Post accessum
alterius, bini
et bini invicem
abscedunt
praedicatum,

et paulo post
orante San-
coto, denouo
conveniant;

AUCTOR R.
THOMA CELAN.

*quos ille latus
suscepit, ejus-
que fama cele-
bris evadit.*

bant : et cum omnia implevissent, quae ipsis praecpta erant, servos se inutiles reputabant. Sic etiam totam illam primam beati Francisci scholam puritatis spiritus possidebat, ut, cum utilia et sancta et justa operari soiret, de ipsis gaudere inaniter penitus ignoraret.

51 Beatus vero Pater nimia caritate filios amplectens, coepit eis aperire propositum suum; et quae sibi revelerat Deus, indicare. Statim autem alii quatuor boni et idonei viri appositi sunt ad eos, et secuti sunt Sanctum Dei. Factus est proinde rumor magnus in populo, et fama Viri coepit longius dilatari. Erat certe illo in tempore S. Francisco et fratribus suis exultatio magna nimis et gaudium singulare, quando aliquis, quicunque vel qualiscumque, dives, pauper, nobilis, ignobilis, vilis, carus, prudens, simplex, clericus, idiota, laicus, in populo Christiano, Spiritu Dei ductus, veniebat sanctum Religionis habitum suscepturus. Erat in secularibus viris de omnibus viris admiratio multa et humilitas exemplum, eos provocans ad emendatorias vitae viam et pœnitentiam peccatorum. Nulla ignobilitas, vel nulla paupertatis infirmitas obsistebat, quin edificarentur in opere Dei, quos volebat edificare Deus, qui esse cum affectis et cum simplicibus delectatur.

B

ANNOTATA.

a Nempe in ecclesia S. Georgii intra civitatem Assisiensem, ad quam defuncti corpus e conventu S. Mariæ in Portiuncula postridie mortis illius anno 1228 honorifice delatum fuit, et ex qua deinde anno 1250 ad ecclesiam eidem dicatam, ubi haec tenus colitur, translatum est, ut constabat ex dicendis. Verum, cum Celanensis ante postremum annum scripserit, non potuit, nisi de prima illius sepultura in ecclesia S. Georgii meminisset.

b Hunc Bernardum, quem de Quintavalle cognominant, omnes agnoscunt, primum fuisse S. Francisci socium; ut omnino dicendum sit, puerum, qui hic præmititur, non fuisse saltem ante Bernardum habitu a Sancto donatum. Consule Commentarium prærium § 9, ubi de hujus insigni viri ad S. Franciscum accessu, qui anno 1209 contigit, pluribus actum est. Lege etiam Tres Socios in Appendice num. 27 et seqq.

c Ita fere Matthæi cap. 19, v. 21.

d Fuit hic nominatus Petrus, de quo vide Tres Socios in Appendix num. 29.

e Vivebat is adhuc, dum hoc scripsit Celanensis: quare verbum Reliquit interpretare per Dedit. De eo vide apud nos die 25 Aprilis.

f Annuleratis ipso S. Franciso et pueru, de quo supra.

g Actor. Apost. cap 4, v. 15.

h Hoc sanctissimi Viri vaticinium hodieque cum magna Ecclesia Dei utilitate impleri, totus orbis exoperitur.

i Nimurum Compostellam in Gallacia, ubi S. Jacobi apostoli corpus magna peregrinorum accurserunt pietate colitur. Attamen eo usque tunc non pertigerunt laudati Bernardus et Egidius, quia nimis breve spatum inter eorumdum discessum redditumque intercessisse, mox videbemus.

CAPUT V.

Ordo S. Francisci ab Innocentio III approbatus: cibus ei sociisque in loco deserto allatus: multa de Sancto ejusque primis sociis.

xiii.
Roman pro-
fector, juvan-
tibus episcopo
Assistente et
Cardinale
Sabinensi,

a

V idens beatus Franciscus, quod Dominus Deus quotidie augeret numerum in idipsum, scripsit sibi et fratribus suis, habitis et futuris, simplicitet paucis verbis vita formam et Regulam, sancti Euangeli præcipue sermonibus utens a, ad cuius perfectionem solummodo inhiabat. Pauca tamen

inscriuit alia, quae omnia omnino ad conversationis D sanctas usum necessario innuebant*. Venit proinde forte innue- Romam cum omnibus dictis fratribus b, desiderans bat. sibi nimurum a domino Papa Innocentio III, quæ scripserat, confirmari. Erat tunc temporis Romæ venerabilis Assisiensis episcopus, nomine Guido c, qui sanctum Franciscum et omnes fratres in omnibus honorabat et speciali venerabatur dilectione: cumque vidisset S. Franciscum et fratres, causam nesciens, ipsorum adventum [ægere d] tulit. Timebat enim, ne patriam vellent deserere, in qua Dominus per servos suos iam cooperat operari. Gaudebat plurimum tantos viros in suo episcopatu habere, de quorum vita et moribus maxime præsumebat. Sed audita causa, et eorum intellecto proposito, gavisus est in Domino valde, respondens eis, se ad hoc consilium et præsidium fore. Accessit præterea S. Franciscus ad reverendum dominum episcopum Sabinensem, nomine Joannem de S. Paulo e, qui inter alios Romane curiae principes et majores terrena videbatur despiciere, et amare caelestia. Nam illum benigne atque caritatively suscipiens, ipsius voluntatem et propositum plurimum commendavit.

55 Verum, quia homo erat providus et discretus, cœpit eum de multis interrogare, et, ut ad vitam monasticam seu eremiticam diverteret, suadebat. At sanctus Franciscus suasionem ejus humiliiter, prout poterat, recusabat: non sua despiciendo, sed alia pie affectando, altiori ferebatur. Mirabatur dominus ille fervore ipsius, et timens, ne a tanto proposito resiliret, ei planiora itinera ostendebat. Tandem ejus constantia, precibus acquievit, et coram Domino studuit ejus negotia de cætero promovere. Praerat tunc temporis Ecclesie Dei Innocentius Papa III f, ut gloriatus doctrina, affluentissimus quoque sermone, clarissimus zelo justitiae, cum fidei cultus eam poscebat. Hic cum virorum Dei votum agnoscisset, discretione prævia, petitioni eorum assensum præbuit, et effectu prosequentiæ complevit: atque de plurimis cohortans et monens eos, benedixit S. Francisco et fratribus ejus, dixitque eis: Ite cum Domino, fratres, et prout Dominus inspirare vobis dignabitur, omnibus penitentiam prædictate. Cum enim omnipotens Dominus vos numero multiplicabit et gratiam*, ad me cum gaudio referetis, et ego vobis his plura concedam, et securius majora committam g. Vere Dominus erat cum S. Francisco, quocumque pergebat, eum revelationibus letificans et beneficiis exhortans. Nam cum nocte quadam se sopori dedisset, visum est ei per quandam viam ambulare, juxta quam arbor magna proceritatis stabat. Arbor illa pulchra, fortis, grossa et alta nimis. Factum est autem, dum appropinquaret ad eam, et sub ea stans, ejus pulchritudinem et altitudinem miraretur, ut cäcum arboris tangeret, eamque manu capiens facillime inclinaret ad terram. Et revera sic actum est, cum dominus Innocentius, arbor in mundo excelsior et sublimior, ejus petitioni et voluntati se tam benignissime inclinavit.

56 Sanctus Franciscus de munere ac gratia tanti patris et domini plurimum exultans, gratias egit omnipotenti Deo, qui ponit humiles in sublimi, et morentes erigit sospitate; statimque venit visitare limina B. Petri. Et oratione completa, egressus ex Urbe, versus vallem Spoletanam iter arripiens, cum sociis est profectus. Conferebant ad invicem, dum irent, quanta et qualia eis clementissimus Deus donec contulerit, qualiter a Vicario Christi, domino et patre universæ Christianæ nationis, gratissime sunt recepti: qualiter etiam monita et præcepta ipsius adimplere valerent: qualiter Regulam, quam suscepserant, possent sincere servare et indeclinabiliter custodiare: qualiter moniti * an muniti? sanctitate et religione coram Altissimo ambularent: qualiter deinde vita et mores ipsorum per incrementa sanctarum virtutum forent proximis ad exemplum. Cumque novi Christi discipuli de hujusmodi

approba-
tionem Regulae et
potestatem
prædicandi
sibi susque a
Papa impe-
rat.

E

f

forte gratia

g

xiv.

Roma cum
suis revertens,
in via divini-
tus reficitur,